

İPTAL DAVALARINDA MENFAATİN AKTÜEL OLMASI ŞARTININ ANLAMI VE KAPSAMI

Doç.Dr. Cemil KAYA*

ÖZET

İptal davalarında davacının menfaatinin ihlal edilmesi gerekir. Aksi takdirde bir idari işlemde menfaati ihlal edilmeyen davacı bu işleme karşı iptal davası açamaz. Davacının menfaati kişisel, meşru ve aktüel olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: İptal davaları, menfaat, aktüel menfaat

THE SCOPE AND MEANING OF ACTUAL INTEREST CONDITION IN ANNULMENT ACTIONS

ABSTRACT

A breach of the interest of the plaintiff is a must in annulment actions. A plaintiff does not have standing to sue unless he has an adversely affected interest by the administrative decision of which he seeks review. His interest must be of a personal, legitimate and of an actual nature.

Key Words: Annulment actions, interest, actual interest

GİRİŞ

Hukuk devletinin bir unsuru olan idarenin hukuka bağlılığının yargısal denetimi ve dolayısıyla bu denetimin bir boyutu olan idari işlemlerin hukuka uygunluğunun sağlanması iptal davaları yoluyla olur. Diğer bir ifadeyle iptal davaları, hukuka aykırı idari işlemleri ortadan kaldırmak suretiyle idarenin hukuka bağlılığını sağlama ve bu şekilde hukuk düzenini koruma amacı taşıyan davalardır. Ancak idari işlemlere karşı iptal davası açılabilmesi için davacının ihlal edilen menfaatinin diğer şartlarla birlikte aynı zamanda güncel/aktüel bir nitelik arzemesi de gerekmektedir. Yani davacının dava açmakta aktüel bir menfaati olmalıdır. Aktüel olmayan yani hali hazırda mevcut bulunmayan bir menfaat için iptal davası açılmaz. İptal davalarında aktüel bir menfaat ihlali bulunmaması halinde meşru ve kişisel menfaat ihlali gerçekleşse bile dava ehliyet yönünden reddedilecektir. O halde iptal davalarında davanın esasına ilişkin denetime geçilebilmesi için aranan şartlardan birisi de aktüel bir menfaatin ihlal edilmiş olmasıdır.

* Selçuk. Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku ABD

Menfaatin aktüel olması henüz doğmamış menfaatler ve doğmuş menfaatler açısından ele alınabilir. İşte bu makalede doktrin ve yazarların görüşleri ve de Danıştay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) içtihatları ışığında iptal davalarında menfaatin aktüel olması şartının anlamı ve kapsamı üzerinde durulacaktır.

I. DOĞMAMIŞ MENFAATLER İÇİN İPTAL DAVASI AÇILMASI

A. Doktrin ve Yazarların Konuya Yaklaşımı

Doktrin ve yazarların bir kısmı doğmamış, ileride/gelecekte ortaya çıkması *muhtemel bir menfaat* için iptal davası açılmayacağını kesin bir şekilde ifade etmektedir¹. Diğer bir kısmı doğmamış, ileride/gelecekte ortaya çıkması *muhtemel bir menfaat* için “kural olarak” iptal davası açılmayacağını belirtmekte ve dolaylı olarak bu durumun istisnalarının bulunabileceğini kabul etmektedir². Bir diğer kısmı ileride/gelecekte ortaya çıkması *kesin bir menfaat* için iptal davası açılacağını, bu halde davacının ciddi bir menfaat ihlali tehdidi ve tehlikesi karşısında kalmış olmasının yeterli görülebileceğini belirtmektedir³. Diğer bir kısmı muhtemel bir menfaat-kesin bir menfaat ayrımı yapmaksızın ileride/gelecekte ortaya çıkacak menfaat için iptal davası açılmayacağını savunmaktadır⁴. Bir diğer kısmı ise muhtemel bir menfaat-

¹ **Onar**, Sıddık Sami, İdare Hukukunun Umumi Esasları, c. 3, İstanbul 1966, s. 1782; **Sarıca**, Ragıp, İdari Kaza, c. 1, İdari Davalar, İstanbul 1949, s. 42-43; **Gökalp**, Ali Sıtkı, İptal Davaları, in Yüzyıl Boyunca Danıştay, Ankara 1986, s. 453; **Eroğlu**, Hamza, İdare Hukuku, Ankara 1985, s. 425; **Candan**, Turgut, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara 2005, s. 110; **Topuz**, İbrahim – **Özkaya**, Kadir, İdari Yargılama Usulü Kanunu, Ankara 2002, s. 386; **Çelikkol**, Hüseyin, İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet, İzmir Barosu Dergisi, Temmuz 1984, sy. 3, s. 50.

² **Gözübüyük**, A. Şeref – **Tan**, Turgut, İdare Hukuku, c. 2, İdari Yargılama Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2006, s. 429; **Gözübüyük**, A. Şeref – **Dinçer**, Güven, İdari Yargılama Usulü, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2001, s. 107; **Karatepe**, Şükrü, İdare Hukuku, İzmir 1995, s. 267.

³ **İkinciöğulları**, Füzan, Dava Açma Ehliyeti, İdare Hukuku ve İdari Yargı İle İlgili İncelemeler I, Ankara 1976, s. 155; **Yenice**, Kazım – **Esin**, Yüksel, Açıklamalı-İçtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü, Ankara 1983, s. 490. *Yenice-Esin*'e göre, düzenleyici işlemlere karşı ilgililerin uygulamadan önce dava açabilmeleri bu ihtimalden kaynaklanmaktadır. s. 490; **Karavelioğlu**, Celal, İdari Yargılama Usulü Kanunu, c. 1, 2006, s. 1092; **Özdek**, E. Yasemin, İptal Davasında Menfaat Koşulu, AİD, c. 24, Mart 1991, sy. 1, s. 112.

⁴ **Özyörük**, Mukbil, İdari Yargı Ders Notları, Ankara 1977, s. 216; **Zabunoğlu**, Yahya K., İdari Yargı Hukuku Dersleri, Ankara 1982, s. 175; **Kalabalık**, Halil,

kesin bir menfaat ayrımı yapmaksızın *yakın gelecekte* ortaya çıkacak menfaat için iptal davası açılabileceğini savunmaktadır⁵.

Kanaatimizce henüz doğmamış bir menfaat için iptal davası açılmaz. Bununla birlikte iptal davası açıldığı tarihte henüz doğmuş bir menfaat bulunmamasına karşılık, davanın esas bakımından karara bağlanmasından önce menfaat ihlali gerçekleşmişse menfaat aktüel sayılmalıdır⁶. Diğer taraftan belli bir statü içerisinde bulunan bir kişinin o statüde yapılan değişikliklere karşı iptal davası açması halinde bu değişiklikler ister o kişiyi yakın gelecekte isterse de uzak gelecekte etkileyecek olsun artık doğmamış menfaatten söz edilememelidir.

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun (İYUK) 7. maddesinin 4. fıkrası "ilanı gereken düzenleyici işlemlerde dava süresi, ilan tarihini izleyen günden itibaren başlar. Ancak bu işlemlerin uygulanması üzerine ilgililer, düzenleyici işlem veya uygulanan işlem yahut her ikisi aleyhine birden dava açabilirler. Düzenleyici işlemin iptal edilmemiş olması bu düzenlemeye dayalı işlemin iptaline engel olmaz" hükmünü öngörmektedir. Bu hükümden hareketle bazı yazarlar düzenleyici işlemlere karşı henüz uygulama işlemi olmadan iptal davası açılabilmesini, kanun koyucunun menfaat ihlali şartını aramaması şeklinde yorumlamıştır⁷. Ancak bu görüşe katılmak mümkün değildir. Düzenleyici

İdari Yargılama Usulü Hukuku, Değişim Yayınları, Sakarya 2006, s. 117; Alan, Nuri, İptal Davalarının Ön ve Esastan Kabul Şartları, DD, y. 13, 1983, sy. 50-51, s. 32.

⁵ "Güncellik, iptali istenen işlemle davacı arasında halihazırda veya yakın gelecekte bir ilgi kurulabilmesini ifade eder. Özellikle düzenleyici işlemlerin yakın gelecekte uygulanacağı gerekçesiyle dava açılabilmelidir. Yakın gelecek kavramına dava açmak isteyen kişi açısından bakmak gerekir. İlgili, işlemi kendi menfaati bakımından tehdit olarak görüyorsa ve bu algılamayı haklı kılan gerekçeler varsa dava ehliyetinin varlığı kabul edilmelidir". Yıldırım, Turan, İdari Yargı Ders Notları, İstanbul 2003, s. 23.

⁶ Aynı yönde bkz. Zabunoğlu, s. 159; Özdek, s. 112-114; İkinçioğulları, s. 154; Gökalp, s. 453.

⁷ "Yasa, düzenleyici tasarruflara karşı henüz uygulama olmadan da iptal davası açılabileceğini kabul ettiğine göre hiç değilse bu tür işlemler bakımından 'menfaat ihlali' şartını bırakmış gibidir ... yasanın uygulama olmadan düzenleyici tasarruflara karşı dava açılabileceğini kabul etmek suretiyle 'menfaat ihlal' şartını aramaması, idari yargı yönünden ileri bir aşamadır. Bir başka yönüyle de menfaat ihlalini geniş ve kapsamlı olarak yorumladığını gösterir". Alan, s. 31.

işlemin kapsamında yer alan kişi açısından zaten aktüel menfaat var demektir. Nitekim bir kararında *Danıştay* da bu görüşümüzü teyit etmiştir⁸.

B. Yargı İçtihatlarının Konuya Yaklaşımı

1. Danıştay Uygulaması

Danıştay içtihatları, ileride doğması muhtemel bir menfaat ilişkisine dayanarak dava açılmayacağı yönündedir. Buna karşılık bazı hallerde *CE*, ileride doğması ihtimal dahilinde bulunan bir menfaat için iptal davası açılabileceğini kabul etmektedir⁹.

İleride doğması muhtemel bir menfaat ilişkisine dayanarak dava açılmayacağı eski tarihli bir *Danıştay* kararında şu şekilde ortaya konmuştur: “Şurayı devlette açılacak iptal davalarında davaya bakılabilmesi iptali istenilen kararın alakadar hakkında hemen müessir ve zararı mucib olması ile mümkündür. Müstenidin iptalini istediği kararın ise ancak kendisi hakkında müstakbelen teessüs edecek tekaüd muamelesi sırasında tesirde bulunabileceği

⁸ “İstem; vadesinde ödenmeyen su ve atık su ücretler için yapılacak işlemleri düzenleyen Tarifeler Yönetmeliğinin 32/a maddesinin değiştirilmesine ilişkin Genel Kurulun 7.7.1994 tarih ve 5/122 sayılı kararının iptali istemiyle açılan davayı reddeden ... Vergi Mahkemesi kararının bozulmasına ilişkindir. / Olayda, yükümlünün abone olması nedeniyle iptali istenilen kararla aktüel menfaat bağı bulunmaktadır. Ancak bu gibi durumlarda aktüel menfaati bulunanların iki şekilde dava açabilecekleri 2577 sayılı Kanunun 7/4. maddesinde açıklanmıştır. Birincisi ilanı gereken düzenleyici işlemlerde dava açma süresinin işlemin ilan edildiği tarihi izleyen günden itibaren başlayacağı dikkate alınarak açılacak davalardır. İkincisi ise düzenleyici işlemin ilgili kişiye uygulanması halinde açılacak davalardır ve bu davalarda da işlemin tebliğinden itibaren 30 gün içinde gerekirse uygulanan işlemle birlikte düzenleyici işlemin de iptali isteminde bulunularak dava açılabilir. / Dosyalardaki belgelerden; 7.7.1994 tarihli Genel Kurul kararından yükümlünün 3.8.1995 tarihinde haberdar olduğu ve 18.10.1995'te dava açıldığı anlaşılmaktadır. Haberdar olma tarihinin esas alınması halinde dahi birinci şekilde dava açma süresinin geçirildiği görülmektedir. Öte yandan henüz iptali istenilen kararın yükümlüye uygulanmadığı anlaşıldığından ikinci hale göre de dava açılmayacaktır. Ancak yükümlüye bu kararın uygulanması halinde yasal dava açma süresi içinde hem Genel Kurul Kararının iptali hem de uygulanan işlemin iptali istemiyle dava açılabilecektir”. D9D, E. 99/4885, K. 2001/665, KT. 27.02.2001, Danıştay Bilgi Bankası (DBB).

⁹ *CE*, 26 Aralık 1925 Rodière, Rec., s. 1065. Nakleden **Gözübüyük – Tan**, s. 432; **Nedjati**, Zaim M. – **Trice**, J. E. – **Dashwood**, A. A., English and Continental Systems of Administrative Law, North – Holland Publishing Company, Amsterdam – New York – Oxford 1978, s. 84.

aşıkardır. Şu vaziyete nazaran atide tahakkuk etmesi muhtemel bir zarar aleyhine şimdiden kaza yolile karar vermek müstakbel hadısası da hüküm tarikile tesbit etmeye müncer bir vaziyet hasıl eder ki hukukan ve mantıkan tecviz edilemez”¹⁰.

Zaman içerisinde *Danıştay* içtihatları bu yönde gelişmiştir: “4753 sayılı Yasaya göre, dağıtılacak arazilerin toprak karakterinin saptanmasıyla norm tayinlerinin mevzuata aykırı bulunduğu ileri sürülerek yapılan itirazları sonucunda verilen kararın iptali istenmekte ise de, anılan yasa uyarınca henüz davacıya verileceği belli olmayan toprakların karakterlerinin tespiti işleminde halen menfaatini ihlal eden bir husus olmadığından davanın reddine karar verilmiştir”¹¹. “Dava konusu Bakanlar Kurulu kararıyla; kurumlardan hangilerinin devlete verilmiş asli ve sürekli bir kamu hizmetini genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları, hangilerinin bu nitelikte bulunmadıkları tespit edilmiş olup bu kararlar, kurumlarda hangi görevlerde çalışanların memur ya da işçi olduğu kesin olarak karara bağlanmadığı gibi söz konusu kararın, davacının kişisel ve aktüel bir menfaatini ihlal ettiği de söylenemez”¹². “İptal davasına konu edilen işlem ile davacı arasında menfaat ilgisinin kurulabilmesi, ancak, kişisel, meşru ve güncel bir ilginin varlığıyla mümkündür. Aksi halde, kişilerin kendi menfaatini etkilemeyen, ciddi ve makul ilişkisinin bulunmadığı idari işlemlere karşı dava açabilmesi, idarenin işleyişini sürekli dava tehdidi altında bırakacağından, olumsuz yönde etkileyecektir. / Henüz öğrencilik statüsü sürmekte olan davacının mezun olmadığı okulunun da arasında bulunduğu bazı okullardan mezun olanların yapılacak sınavı başarmak şartıyla kıyı kaptanlığı yeterlik belgesi alabileceği yolundaki düzenlemenin iptalini istemesinde, bu işlem ile arasında kişisel ve güncel bir menfaat ilgisi olmadığından dava açma ehliyeti de bulunmamaktadır”¹³. “Ayrıca dava ehliyeti, dava açıldığı tarihte bulunması gereken ve davanın görülebilmesi için zorunlu bir usul hukuku koşuludur. Yani iptal davasının açıldığı sırada davacının aktüel (halen mevcut) bir menfaatinin bulunması gerekir. İleride ortaya çıkması muhtemel bir menfaat ilişkisine dayanarak dava açılması mümkün değildir. / Olayda ise; davacı derneğin tüzüğünde belirtilen, bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin

¹⁰ DDUH, E. 38/275, K. 38/205, KT. 21.10.1938, DKM, Mart 1939, sy. 7, s. 77.

¹¹ D8D, E. 69/2630, K. 70/544, KT. 01.03.1970, Danıştay Sekizinci Daire Kararları, 1974, s. 99.

¹² DDDK, E. 75/401, K. 78/105, KT. 10.02.1978, DD, 1979, sy. 32-33, s. 338. Aynı yönde bkz. DDDK, E. 76/116, K. 78/108, KT. 10.02.1978, Danıştay Dava Daireleri Kurulu Kararları, Birinci Kitap, (1965-1978), 1981, s. 687-688.

¹³ D10D, E. 97/1372, K. 97/1314, KT. 14.04.1997, DD, 1998, sy. 94, s. 653-654.

ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması yolundaki amacı doğrultusunda dava açabileceği kabul edilebilirse de; henüz tahsis yapılacağı yolundaki işleminde ve tahsis safhasında çevrenin tahribi yolunda bir zarar söz konusu değildir. / Başka bir anlatımla, derneğin, tüzüğünde belirtilen amacına aykırı olarak, orman alanına zarar verilmesi, ancak tahsis işleminden sonra yapılacak bir çalışma (inşaat vs.) sırasında ortaya çıkabilir, bu aşamada doğal kaynakların bozulması ve benzeri etkiler nedeniyle muhtemel bir menfaat ihlalden sözedilemeyeceğinden davacı derneğin dava açma ehliyetinin varlığı kabul edilemez¹⁴. “Dava açma anına kadar mevcut olmayan, hukuk aleminde yer almayan, ileride tesisi muhtemel işlemlerin tesis edilme ihtimali göz önünde bulundurularak, idari davaya konu edilemeyecekleri idare hukukunun temel ilkelerindedir. / Olayda, davanın açıldığı tarihte, hesaplanmış bir gecikme zammı ve bu gecikme zammının davacıdan tahsili için tesis edilmiş bir işlemin mevcut olmadığı anlaşılmalı, ileride hesaplanacak gecikme zammının uygulanacağı sürelerde esas alınacağı endişesiyle, ödeme emrinde yer alan “vade tarihleri” açısından ödeme emrinin iptalinin talep edilmesinde davacının korunmaya değer hukuki menfaatinden söz etmek mümkün değildir¹⁵. “Dava konusu edilen Bütçe Uygulama Talimatının ... maddelerinde yer alan düzenleme ise, devlet memuru olarak görev yapanlar ile bunların bakmakla yükümlü oldukları aile bireylerinin dış tedavilerine ilişkin usul ve esaslarla bu tedavi bedellerinin ödenmesine ilişkindir. / Oysa, dava dosyasında yer alan bilgi ve belgeler ile, ... davacının vermiş olduğu cevaptan; ortada, gerek davacı ve gerekse bakmakla yükümlü olduğu aile bireyleri hakkında, dış tedavisinin yapıldığına veya böyle bir tedavi bedelinin ödenip ödenmeyeceğine dair hukukun başlatılmış ne bir süreç ne de bir uyumsuzluk bulunmadığı açıkça anlaşılmaktadır. / Bu itibarla davacının, yukarıda anılan dava konusu Bütçe Uygulama Talimatıyla aktüel, kişisel menfaat ilgisi henüz kurulmuş değildir. / Davacının, anılan düzenlemenin kendisi hakkında uygulanması halinde, uygulama işlemiyle birlikte söz konusu düzenlemeyi de dava konusu edebileceği açıktır¹⁶.”

2. AYİM Uygulaması

AYİM içtihatları da, ileride doğması muhtemel bir menfaat ilişkisine dayanarak dava açılmayacağı yönündedir. Nitekim *AYİM*'e göre, “davacının dava konusu yapılan bu sicillerinin yargay rütbesinde düzenlenmiş siciller olarak kabulü, onun albaylığa terfi edip etmeyeceği hususu değerlendirilirken bir önem taşıyacaktır. Şu halde bugün için bu sicillerin binbaşılık rütbesine veya

¹⁴ D8D, E. 98/397, K. 98/2243, KT. 15.06.1998, DD, 1999, sy. 98, s. 486-487.

¹⁵ D7D, E. 97/1721, K. 98/1669, KT. 30.04.1998, DBB.

¹⁶ D5D, E. 2003/2079, K. 2003/3335, KT. 28.07.2003, DKD, 2004, sy. 3, s. 163.

yarbaylık rütbesine ilişkin olarak kabul edilip değerlendirilmesinin, davacının durumunda değişiklik yapan bir işlevi bulunmamaktadır. Davacı bekleme süresini 30.8.1994 tarihinde tamamlayacağına göre, bu tarihten önce albaylığa terfi koşullarını taşıyıp taşımadığı konusunda bir değerlendirmeye tabi tutulması söz konusu olamaz. Bu durum karşısında davacının, işbu davayı açmakta güncel bir hukuki yararı bulunduğunu kabul etmek olanağı bulunmamaktadır¹⁷. Aynı şekilde *AYİM*'e göre, “davacının, halen oturmakta olduğu sıra tahsisli konutta 5 yıllık oturma süresini doldurması nedeniyle konutun öneriye dahil edildiğini, TSK Konut Yönergesinde belirtilen usul ve esaslara aykırı olarak oturduğu konutun kendisine tahsis edilmesi gerekirken kendisine yeni bir konut tahsis edildiğini ve bu konuta taşındığını, bundan sonraki lojman dağıtımlarına ışık tutması açısından Yönergenin 3 ncü bölüm 5 nci maddesinin yorumlanması gerektiğini belirterek açtığı davada; davacının, yapılan genel veya birel işlemlerin iptalini istememesi, ileride yapılacak konut tahsislerinde personel mağduriyetlerine engel olunabilmesi için uygulamaya açıklık getirilmesini talep etmesi karşısında bundan sonra yapılacak konut tahsislerinde personel mağduriyetlerinin ortadan kaldırılmasında davacının herhangi bir güncel ve kişisel menfaati bulunmadığından, davanın sübjektif ehliyet yönünden reddi gerekir”¹⁸.

II. DOĞMUŞ MENFAATLER İÇİN İPTAL DAVASI AÇILMASI

Doğmuş menfaatler için iptal davası açılabilirliği kuşkusuzdur. Bu nitelikteki menfaatlerde ilk aşamada, menfaatin güncel olma özelliği açısından herhangi bir sorunla karşılaşılmaz. Bununla birlikte burada asıl sorun bir kere doğmuş olan menfaat ilişkisinin devamı noktasında ortaya çıkmaktadır. Bu itibarla burada menfaatin, idari işlemin tesis edildiği tarihte, davanın açıldığı tarihte, davanın tetkiki tarihinde, davanın açıldığı tarihte ve davanın karara bağlandığı tarihte (dava süresince), davanın açıldığı tarihte ya da davanın karara bağlandığı tarihte, davanın karara bağlandığı tarihte mevcut bulunmasının aktüellik şartı açısından yeterli görülüp görülmeyeceği üzerinde durulmalıdır.

A. Doktrin ve Yazarların Konuya Yaklaşımı

Onar'a göre, menfaatin davanın açıldığı tarihte ve hiç olmazsa davanın karara bağlandığı tarihte mevcut olması gerekir ve bu menfaatin davanın karara bağlandığı sırada da devam etmesi şarttır¹⁹. *Gözübüyük – Tan*, kural olarak

¹⁷ AYİM1D, E. 94/354, K. 94/1698, KT. 17.05.1994, AYİMD, 1995, sy. 9, s. 71-72.

¹⁸ AYİM1D, E. 98/37, K. 98/507, KT. 28.04.1998, **Açıklamalı – İçtihatlı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu**, Kitap 1, Ankara 2004, s. 293.

¹⁹ **Onar**, s. 1782. Aynı yönde bkz. **Eroğlu**, s. 425; **Zabunoğlu**, s. 175; **Kalabalık**, s. 117.

menfaatin davanın açıldığı tarihte ya da davanın karara bağlandığı tarihte mevcut bulunması gerektiğini savunmaktadır²⁰. *Sarıca*'ya göre ise menfaat ya davanın açıldığı tarihte ya da davanın tetkikine başlandığı tarihte mevcut olmalıdır²¹. Davanın ikamesi ya da rüyeti sırasında mevcut olmayan bir menfaat aktüel sayılmaz²². Menfaatin davanın açıldığı tarihte mevcut bulunmasını yeterli sayan ve dolayısıyla dava sonuçlanana kadar devam etmesinin gerekli olmadığını savunan *Özay*'a göre, "... menfaat sadece yargı mekanizmasını harekete geçirmeye yetecek kadar bir ilginin bulunup bulunmadığının iptal davasının başlangıcında saptanması demektir. Zira iptal davalarının 'nesnel' niteliği gereği, yargı denetimi bir kere harekete geçirildi mi, sorun artık idari işlemin hukuk düzenine aykırı olup olmadığının yorumlanması ve belirlenmesi noktasında odaklaşmaktadır"²³.

İkincioğulları'na göre, menfaatin davanın açıldığı tarihte mevcut olması ve dava süresince de devam etmesi gerekir²⁴. *Yaman*'a göre, menfaatin davanın açıldığı tarihte ya da davanın karara bağlandığı tarihte mevcut olması gerekir²⁵. *Yenice – Esin*'e göre, menfaatin davanın açıldığı tarihte mevcut olması yeterlidir²⁶. *Alan*, menfaatin idari işlemin tesis edildiği tarihte bulunmasını yeterli görmektedir. Çünkü, "aksi halde belli sürelerle sınırlı olarak yapılan işlemlere karşı iptal davası yolu kapatılmış olur. Örneğin 20 gün için geçici görev verilen kişi bu süre içinde davasını açmaz ise dava hakkında yoksun mu kalacaktır? Bu itibarla 'güncel menfaat' deyiminin artık iptal davasında yeri yoktur. Ancak bununla ilgili olarak şunlar söylenebilir; idare, dava açılmadan veya dava açıldıktan sonra işlemi geri almış ise, artık davacının dava ile elde etmek istediği sonuçlar idare tarafından yerine getirilmiş olduğundan uyumsuzluk bitmiştir; esas hakkında karar verilmesi gerekmez. Beklenen veya

²⁰ **Gözübüyük**, – **Tan**, s. 429. Aynı yönde bkz. **Gözübüyük**, – **Dinçer**, s. 107.

²¹ **Sarıca**, s. 41.

²² **Sarıca**, s. 42.

²³ **Özay**, İl Han, Kendine Özgü Bir "Hukuk Devleti", in I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, Birinci Kitap, İdari Yargı, 1-4 Mayıs 1990, Ankara 1991, s. 119, dn. 10. Aynı yönde bkz. **Zabunoğlu**, s. 159; **Özyörük**, s. 216; **Yıldırım**, s. 24; **Özdek**, s. 112-114.

²⁴ **İkincioğulları**, s. 154. Aynı yönde bkz. **Candan**, s. 109-110; **Gökalp**, s. 453.

²⁵ **Yaman**, Murat, Açıklamalı – İçtihatlı – Dilekçe Örnekli Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, Ankara 2006, s. 264.

²⁶ **Yenice – Esin**, s. 489-492. Aynı yönde bkz. **Topuz – Özkaya**, s. 386. **Çelikkol**, s. 50.

ileride oluşacak hak ve menfaatler için dava açılmaz. Belki bu anlamda olmak üzere güncellikten söz edilebilir”²⁷.

Kanaatimizce menfaatin davanın açıldığı tarihte bulunması yeterlidir. Dava açıldığı tarihte mevcut olan menfaatin dava süresince devam etmesi gerekmez. Çünkü objektif nitelikte olan iptal davalarında amaç, idarenin hukuka aykırı işlemlerini ortadan kaldırmak suretiyle hukuk düzenini korumaktır²⁸. Bu itibarla davanın açıldığı tarihte mevcut olan menfaat ihlali davanın devamı için/objektif hukuk düzeninin korunması için yeterli kabul edilmelidir. Ayrıca bir idari işlem nedeniyle zarara uğrayan ancak tam yargı davasını iptal davasından sonra açmayı düşünen kişinin açtığı iptal davasının sonuçlanması, tam yargı davası bakımından önem arz ettiğinden çeşitli nedenlerle güncel menfaat ilişkisi sona erdiği gerekçesiyle iptal davasının ehliyet yönünden reddine karar vermemek gerekir.

B. Yargı İçtihatlarının Konuya Yaklaşımı

1. Danıştay Uygulaması

Doğmuş bir menfaate dayalı olarak iptal davası açılması üzerine başlangıçta mevcut bulunan bu menfaatin dava devam ederken 1) Davacıdan kaynaklanan nedenlerle, 2) İdareden kaynaklanan nedenlerle ve 3) Diğer nedenlerle sona ermesi mümkündür. Bu noktada *Danıştay* içtihatları genellikle, bu menfaatin davanın açıldığı tarihte var olması, dava süresince devam etmesi ve nihayet davanın karara bağlandığı tarihte de mevcut bulunması gerektiği yönündedir. Dolayısıyla *Danıştay* başlangıçta mevcut bulunan menfaatin bu gibi nedenlerle dava devam ederken ortadan kalkması halinde davayı reddetmektedir. Hatta *Danıştay*'a göre, “sözü edilen menfaatin ihlal edilmesi koşulunun davanın açıldığı tarihte mevcut bulunması yeterli olmayıp davayı sonuçlandıran kararın kesinleşmesine kadar devam etmesi idari yargının belli esaslarındandır. Temyiz istemi sonuçlandırılmadan kararın kesinleşmesinden de söz edilemeyeceği açıktır”²⁹. Buna karşılık *CE* dava açıldığı tarihte mevcut bulunan bir menfaatin dava karara bağlanıncaya kadar geçen süre içinde ortadan

²⁷ Alan, s. 32.

²⁸ Bu konuda bkz. **Azrak**, Ali Ülkü, İptal Davalarının Objektif Niteliği Üzerine Düşünceler, in Onar Armağanı, İstanbul 1977, s. 145-155; **Azrak**, A. Ülkü, İptal Davalarının Objektif Niteliği, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000, 12-16 Ocak 2000 Ankara, c. 1, s. 331-336.

²⁹ D6D, E. 88/1816, K. 89/323, KT. 21.02.1989, DBB. Aynı yönde bkz. D6D, E. 85/890, K. 86/42, KT. 16.01.1986, DBB.

kalkmasını davanın reddi sebebi saymamaktadır³⁰. Bu konuda *CE* ya dava açıldığı tarihte ya da dava karara bağlandığı tarihte menfaatin bulunmasını yeterli saymaktadır³¹.

1) Bir idari işleme karşı iptal davası açılması üzerine başlangıçta mevcut bulunan menfaatin davacıdan kaynaklanan nedenlerle ortadan kalkması mümkündür. *Danıştay* bu gibi nedenlerin mevcudiyeti halinde aktüel menfaatin sona ereceğine karar vermektedir. *Danıştay* içtihatları derdest bir davada davacının emeklilik³², istifa³³, istem üzerine başka bir yere veya göreve atanma³⁴, ilişik kesme³⁵, hakkını devretme³⁶ gibi nedenlerle statüsünde meydana gelen değişikliklerin aktüel menfaat bağını sona erdireceği yönündedir.

³⁰ CE, 22 Kasım 1963 Louis de Dalmes Polignas, Rec., s. 565; Revue du Droit Public, 1964, s. 692. Nakleden **Gözübüyük – Tan**, s. 432; **Nedjati – Trice – Dashwood**, s. 83-84.

³¹ **Gözübüyük – Tan**, s. 432.

³² “Adapazarı İlköğretim Müdürlüğüne kendisi yerine bir başka ilkokul müdürünün atanmasına ilişkin işlemin iptali isteğiyle açılan davanın; ... dava açıldığı sırada mevcut olan menfaat alakasının davanın sonuna kadar devamının idare hukuku ilkelerinden bulunduğu, anılan ilin milli eğitim müdürlüğünün yazısından, davacının kendi isteği ile emekli olmak suretiyle görevinden ayrıldığı anlaşılmakla dava konusu işlem ile menfaat alakasının kalmadığı nedeniyle reddine karar verilmiştir”. D5D, E. 77/854, K. 81/369, KT. 19.03.1981, D5DK, s. 563. **Aynı yönde bkz.** D5D, E. 73/11016, K. 75/2806, KT. 15.05.1975, D5DK, s. 560; D5D, E. 53/3266, K. 54/937, KT. 20.03.1954, **İkincioğulları**, s. 155; D5D, E. 63/4458, K. 65/710, KT. 17.03.1965, **Gökalp**, s. 453; DDDK, E. 72/95, K. 74/756, KT. 06.12.1974, DDDK, s. 679-680.

³³ “Maliye Bakanlığı gelirler kontrolörlüğünden Defterdarlık Gelir Müdürlüğüne naklen atanmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davanın; ... davacının dava açılması sırasında mevcut olan menfaat ilgisinin dava sonuna kadar devamı şart olduğuna, davacı ise istifa ederek görevinden ayrıldığına göre, ilgilinin dava konusu işlemle menfaat ilgisinin kalmadığı gerekçesiyle reddine karar verilmiştir”. D5D, E. 77/6219, K. 79/1335, KT. 16.05.1979, D5DK, s. 562.

³⁴ “Yer değiştirme işleminin iptali istemiyle açılan davanın; iptal davalarında dava sonuna kadar iptali istenilen karar veya işlemle menfaat ilişkisinin devamı şart olduğuna ve İstanbul Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğünden Basım Müşavirliğine atanan davacı, daha sonraki başvurusu ve rızası üzerine İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisinde Genel Sekreterlik niteliğinde bir göreve atandığına göre, adı geçenin dava konusu ile ilgisinin kalmamış olduğundan reddine karar verilmiştir”. D5D, E. 71/7156, K. 72/53, KT. 12.01.1972, D5DK, s. 559.

2) Bir idari işleme karşı iptal davası açılması üzerine başlangıçta mevcut bulunan menfaatin idareden kaynaklanan nedenlerle ortadan kalkması mümkündür. *Danıştay* bu gibi nedenlerin mevcudiyeti halinde aktüel menfaatin sona ereceğine karar vermektedir. *Danıştay* içtihatları derdest bir davada davalı idarenin davacıyı görevden çekilmiş sayma³⁷, müstafi sayma işlemini kaldırarak göreve atama³⁸, bakanlık emrine alma³⁹, başka bir göreve atama⁴⁰, eski görev

³⁵ “Hadisede davanın açıldığı tarihte, davacının, dava konusu işlem sebebiyle menfaatinin ihlal edildiği ve bu menfaat alakasının dava tarihinde mevcut olduğu aşıkâr ise de; Dairemizce verilen ... yürütmenin durdurulması kararı üzerine, davacı hakkında ne gibi bir işlem yapıldığının ... ara kararımızda sorulması üzerine, idarece verilen cevapta; davacının ... günlü dilekçesi üzerine kendi isteğiyle kaydının silindiği ... okula ilişiği kesilen davacının dava ile herhangi bir menfaat alakasının kalmadığı anlaşılmıştır”. D12D, E. 68/2607, K. 70/333, KT. 24.02.1970, AİD, c. 4, Haziran 1971, sy. 2, s. 166.

³⁶ “Hissedarı bulunduğu evin belediye encümenince yıktırılması hakkındaki karar nedeniyle maruz kaldığı zararın tazmini talebiyle açılan davanın; olayda davacının yıkma kararı verilen eve ait hissesini kararın tebliğinden sonra sattığı, bu itibarla kendisinin yıkma konusu evle bir ilgisi kalmadığından tazminat istemek hakkı bulunmadığı nedeniyle ... ehliyet yönünden reddine karar verilmiştir”. D6D, E. 63/1569, K. 67/825, KT. 29.03.1967, D6DK, Birinci Kitap, (1965-1977), 1979, s. 611. Aynı yönde bkz. DDDK, E. 70/130, K. 72/1028, KT. 24.11.1972, İkinciöğulları, s. 154; D6D, E. 2005/5556, K. 2007/3298, KT. 05.06.2007. Karar Yayınlanmamıştır; D6D, E. 82/4056, K. 85/380, KT. 04.03.1985, DBB; D6D, E. 85/589, K. 85/1378, KT. 21.11.1985, DD, 1986, sy. 62-63, s. 245-246; D6D, E. 85/890, K. 86/42, KT. 16.01.1986, DBB; D6D, E. 88/1816, K. 89/323, KT. 21.02.1989, DBB; D6D, E. 81/1912, K. 82/4052, KT. 29.11.1982, DD, 1983, sy. 50-51, s. 295-296; D8D, E. 66/4424, K. 68/1220, KT. 29.03.1968, D8DK, s. 316.

³⁷ “Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı nakit saymanlığından Kars İline yapılan naklen atama işleminin iptali istemiyle açılan davanın; iptal davalarının incelenebilmeleri ilgililerin dava sonuna kadar iptalini istedikleri işleme menfaat ilişkilerinin devamı halinde mümkün olduğuna ... 15 günden fazla süre geçmesine karşın yeni görevine gitmediği ve raporda göstermediği için görevden çekilmiş sayılan davacının, naklen atama işlemi ile menfaat ilişkisi kalkmış olduğundan, inceleme yeteneği bulunmadığı gerekçesiyle reddine karar verilmiştir”. D5D, E. 77/1048, K. 79/441, KT. 26.02.1979, D5DK, s. 561-562.

³⁸ D5D, E. 66/3381, K. 67/1406, KT. 30.03.1967, Gökalp, s. 453.

³⁹ “İptal davalarında, dava sonuna kadar iptali istenilen tasarrufla menfaat alakasının devamı meşrut bulunmasına, davacının Milli Eğitim Bakanlığının ... kararı ile Bakanlık emrine alındığının anlaşılmasına, bu suretle iptalini istediği

yerine atama⁴¹ işlemlerinin ve idari işlemi geri alma işleminin aktüel menfaat bağına sona erdireceği yönündedir.

3) Bir idari işleme karşı iptal davası açılması üzerine başlangıçta mevcut bulunan menfaatin davacı ve idare dışında başka nedenlerle ortadan kalkması mümkündür. *Danıştay* bu gibi nedenlerin mevcudiyeti halinde de aktüel menfaatin sona ereceğine karar vermektedir. Nitekim bir kararında *Danıştay*, "... 29.7.1988 gün ve 23417 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4369 sayılı Kanunun yayımını izleyen beşinci ayın sonuna kadar işe alınan işçilerle ilgili olan uygulamanın, davanın çözümlendiği tarihte sona ermiş olduğu göz önüne alındığında artık aktüel bir menfaatten söz edilemez(yeceğine)"⁴² hükmetmiştir. Yine *Danıştay*'a göre, "... kamulaştırıldığı, kamulaştırma işlemine karşı davacı şirket tarafından açılan davanın ... sayılı kararıyla reddedilerek kesinleştiği işbu davaya ait dosya ile Dairemizin ... esasında kayıtlı dava dosyalarının birlikte incelenmesinden anlaşılması olup, kesinleşen kamulaştırma işlemi nedeniyle uyuşmazlık konusu taşınmazlarla davacı şirket arasında mülkiyet bağının kalmamış bulunması karşısında, anılan taşınmazların tahsis şeklinin değiştirilmesi yolundaki imar planı değişikliği işleminden ötürü davacının menfaatinin ihlali de söz konusu edilemez"⁴³. Aynı şekilde *Danıştay*'a göre, "... iptal davalarının çözümlenebilmesi için davacının dava sonuna kadar iptalini istediği idari işlemle menfaat ilişkisinin devamı gerektiğine ve Cumhuriyet Başsavcılığının kuruluşu 1730 sayılı Yasanın 3. maddesi ve çalışması da Yargıtay İç Yönetmeliğinin 27. maddesi ile yeniden düzenlendiğinden, dava konusu Yönetmeliğin uygulama alanı kalmadığına göre, halen yürürlükte bulunmayan bu Yönetmeliğin iptali ile davacının güncel

tasarrufla menfaat alakasının kalmadığı anlaşılmasına binaen tetkik kabiliyeti kalmayan davanın reddine ... karar verilmiştir". D5D, E. 67/720, K. 68/1986, KT. 23.05.1968, **Dinçer**, Güven – **Çırakman**, Erol, **Necipoglu**, Nejat, *Danıştay Kararları*, 1967-1968-1969, İkinci Kitap, Ankara 1969, s. 14.

⁴⁰ "Mülkiye başmüfettişi olarak görev yapmakta iken, idarece düzenlenen mülkiye müfettişleri kıdem cetveli ile bu cetvel esas alınarak kendi yerine başkalarının mülkiye müşavir müfettiş kadrolarına atanmasına ilişkin işleme karşı açtığı davadan sonra, davacının Valiliğe atandığının, duruşma tebliğ alındısının incelenmesinden anlaşılması karşısında, ilgilinin dava konusu işlemle menfaat ilişkisi kalmadığından inceleme olanağı bulunmayan davanın reddine karar verilmiştir" D5D, E. 76/1316, K. 79/1856, KT. 13.06.1979, D5DK, s. 563.

⁴¹ D8D, E. 80/1028, K. 81/381, KT. 15.01.1981, DD, 1982, sy. 44-45, s. 428-429.

⁴² D4D, E. 98/4810, K. 2000/796, KT. 29.02.2000, DD, 2001, sy. 104, s. 185.

⁴³ D6D, E. 84/233, K. 84/2499, KT. 19.06.1984, DD, 1985, sy. 56-57, s. 238.

menfaat ilgisinin olmadığı gerekçesiyle reddine karar verilmiştir⁴⁴. Aynı doğrultuda *Danıştay*'a göre, “idarenin yürütülmesi gerekli kararlarına karşı açılan idari davalarda davacının menfaat alakasının, davanın görülmesi sırasında da devamının idari yargının temel prensiplerinden olduğu, 81 sayılı Yasanın yürürlüğe girmesi ile davacının başka yere nakli hakkındaki anılan karar kaldırılmış bulunduğu ortada iptal davasına konu olabilecek bir idari işlem kalma(mıştır)”⁴⁵.

Danıştay'ın genel yaklaşımı bu olmakla birlikte bu duruma aykırı kararları da mevcuttur. Bu kararlar “aktüel menfaatin idari işlemin dava konusu edildiği tarih itibarıyla dikkate alınması, davacının durumunda sonradan meydana gelen değişikliklerin dikkate alınmaması” düşüncesine dayanmaktadır. Bu doğrultuda *Danıştay* kararları şu şekildedir: “İptal davalarında davacının dava ile menfaat ilişkisinin dava sonuna kadar devam etmesi gerekmesine, davacının ise istifa etmek suretiyle ordudan ayrılmış bulunmasına ve bu suretle artık, terfi ettirilmesi dileğiyle açılmış bu dava ile ilişkisinin kalmamış olmasına binaen davada ayrıca bir karar verilmesine mahal olmadığı ...” yolundaki ayrışık oya rağmen işin esasını inceleyerek işlemin iptaline⁴⁶ karar vermiştir. “Davalı idarenin, davacıyı, dava neticelenmeden daha üst düzeyde Genel Müdürlük Fen ve Tetkik Kurulu Müşavir üyeliğine atadığını ve bu nedenle dava ile bir illiyet rabitası kalmadığını iddia etmekte ise de, idari işlemler, tesis edildiği andaki hukuki durumlara göre kanuna aykırı olup olmadığı yönünden incelenir ve davacının da daha sonra başka bir göreve nakli, dava ile illiyet rabitasını kesmez⁴⁷; TKİ Genel Müdürlüğünden alınmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararının iptali için dava açan davacının dava henüz sonuçlanmadan yeni bir kararname ile eski görevine getirilmesi üzerine *Danıştay*, davadaki menfaat ilişkisinin sürdüğünü kabul etmiş ve davacının eski görevine yeniden atanmasının “davanın esastan incelenmesine engel teşkil etmeyeceğine” karar vermiştir⁴⁸; “... bir idari işlemin veya kararın iptali istemiyle açılan davanın, bu işlemin yapıldığı ya da kararın alındığı zamanda varolan hukuksal koşullar içinde değerlendirilerek karara bağlanması gerekmektedir. Davalı idare tarafından, idari işlemin geri alınması dışında, sonradan yapılan idari işlem denetlenen dava konusu işlemin kendi koşulları içinde değerlendirilmesine ve

⁴⁴ D5D, E. 73/12185, K. 79/536, KT. 05.03.1979, D5DK, (1970-1981), Birinci Kitap, c. II, 1983, s. 553.

⁴⁵ DDDK, E. 61/56, K. 66/1664, KT. 30.12.1966, **Yenice – Esin**, s. 491.

⁴⁶ DDDK, E. 66/499, K. 67/166, KT. 03.02.1967, DKD, 1968, sy. 111-114, s. 80.

⁴⁷ D5D, E. 74/7154, K. 75/2997, KT. 21.05.1975, AİD, c. 8, Haziran 1975, sy. 2, s. 218.

⁴⁸ DDDK, E. 79/44, K. 80/146, KT. 15.02.1980, **Yenice – Esin**, s. 492.

buna göre bir karar verilmesine engel değildir. Bu itibarla; davalı idarelerin, idari işlem dava konusu edilmiş ve aradan uzun bir süre geçmiş bulunduktan sonra davacıyı eski görevine atamış olmaları bakılan davada iptali istenen işlemin hukuk kurallarına uygun olup olmadığının incelenmesine engel bir hukuksal neden oluşturma(z)⁴⁹. “... İdare hukukuna özgü bir dava türü olan iptal davaları idari işlemler hakkında hukuka uygunluk denetiminin yapıldığı, hukuksal düzeni korumaya yönelik nesnel davalar olup, iptal davalarında yargı yeri yalnızca hukuksal işlemi inceler, tasarrufta bir sakatlık olup olmadığına ve hukuka aykırılık arzedip, etmediğine bakar. Tam yargı davalarında olduğu gibi hakları ihlaldeki ağırlık derecesinin ve bunun giderilmesi yollarının araştırılmadığı iptal davalarında öncelikle aranan ilgilinin menfaatinin ihlal edilip edilmediğidir. / Ancak, menfaat ilişkisinin olması gerekenden daha geniş kapsamlı olarak ele alınması, iptal davalarının objektifliğini zedeleyeceği gibi idarenin hukuka uygunluğunu sağlamada en etkili yollardan biri olan bu davanın amacı ile de bağdaşmaz. / İhlal edilen menfaatin her halde maddi veya ekonomik olması gerekmediğinden, temyizden incelenen ısrar kararında belirtilen ‘davacının davaya devam etmekte hiçbir hukuki yararı kalmamaktadır. Çünkü dava sonucunda mahkememizce bir iptal kararı verilmiş olsa bile davacının tekrar kiracısı bulunduğu konutta oturmasına veya bir tazminat talebinde bulunmasına kesinleşen yargı kararları karşısında olanak yoktur’ gerekçesi de yerinde değildir⁵⁰. “Bilindiği üzere iptal davaları ile idari işlemlerin hukuka uygunluğu denetlenir ve böylece idarenin hukuk alanı içinde kalması, bu alan içinde hareket etmesi amaçlanır. İdari Yargı yerlerince verilen iptal kararları ile hem iptal edilen idari işlemle hukuk alanı dışına çıktığı saptanan idare yeniden bu alan içine alınmış olur, hem de menfaati ihlal edilen ve bu nedenle dava açan ilgili, eski hukuki durumuna geri gelerek, iptal kararından somut olarak yararlanır. İptal davalarının bu amacı ve kişiler yönünden doğurduğu sonuçlar göz önünde bulundurularak gerek öğretide gerekse Danıştay Kararlarına iptal davası açılabilmesi ve davanın görülebilmesi için davacının iptali istenilen işlemle menfaatinin ihlal edilmesi yeterli sayılmakta, bu işlemle menfaatinin ihlal edilmesi yeterli sayılmakta, bu işlemle ilişkisinin davanın sonuçlanmasına kadar sürmesi aranmamaktadır. Davacının idari işlemle ilişkisinin davanın sonuçlanmasına kadar devam etmesini zorunlu tutmak, iptal davalarını sadece davacılar yönünden ortaya koyduğu sonuçlarla değerlendirmek, bu davaların amacını ihmal etmek anlamını taşır. Bunun sonucu olarak, dava görülmeden önce alınacak yeni idari kararlarla davacının iptali istenilen işlemle ilişkisini kesmek ve böylece hukuka aykırılığı ileri sürülen işlemi yargısal denetim dışında bırakmak yolu açılmış olur. Bu nedenle, dava açıldıktan sonra istifa

⁴⁹ DDDK, E. 78/1258, K. 80/194, KT. 11.04.1980, DD, 1981, sy. 40-41, s. 118.

⁵⁰ DİDDGK, E. 87/47, K. 88/3, KT. 21.01.1988, DD, 1989, sy. 72-73, s. 105-106.

ederek görevinden ayrılan davacının, dava konusu işlemde menfaat ilişkisinin kalmadığından bahisle davanın reddine ilişkin mahkeme kararında hukuki isabet görülmemiştir⁵¹. “Davacının görev yerinden başka bir yere nakline ilişkin işlemin iptali istemiyle açtığı dava devam ederken kendi isteği olmaksızın ikinci bir yere nakledilmiş olması dava sonucu ile menfaat alakasını kesen bir hal olarak kabul edilemez⁵². “Davacının mahluliyet kararının iptali istemiyle bu davayı açtığı tarihte kayyım olduğu, ancak dava derdest iken kayyımlık kararının 5.6.1996 tarihli yargı kararı ile kaldırıldığı tartışmasız olup, işlemin tesis edildiği ve dava konusu edildiği tarih itibarıyla, meşru, güncel, kişisel ehliyeti bulunduğu açık olan davacının durumunda sonradan meydana gelen değişiklikler dikkate alınmak suretiyle davanın esasının çözümlenmeyerek ehliyet yönünden reddedilmesinde hukuka uyarlık görülme(miştir)⁵³. “İdare Hukukunun genel ilkelerine göre iptal davası açılabilmesi için, davacı ile dava konusu işlem arasında menfaat ilişkisinin varlığı yeterli olup, ayrıca bu işlemle menfaat ilişkisinin davanın sonuçlanmasına kadar devam etmesi aranmamaktadır. / Davacının idari işlemle ilişkisinin davanın sonuçlanmasına kadar devam etmesini zorunlu tutmak iptal davalarını sadece davacılar yönünden ortaya koyduğu sonuçlarla değerlendirmek ve bu davaların amacını ihlal etmek anlamını taşır. Bunun sonucu olarak dava görülmeden önce alınacak yeni idari kararlarla davacının iptali istenilen işlemle ilişkisini kesmek ve böylece hukuka aykırılığı ileri sürülen işlemi yargısal denetim dışında bırakmak yolu açılmış olur. Ayrıca idari yargılamada, yargılamanın işlemin tesis edildiği tarihten itibaren hüküm ifade etmesi nedeniyle işlemin hukuka uygun olup olmadığının tespiti yargılama giderlerine ve vekalet ücretine hükmedilmesi açısından da önem arz etmektedir. Bu nedenlerle dava açıldıktan sonra iptali istenen işlemle atanan kişinin başka yere atanması, bu atama nedeniyle davacının dava konusu işlemle menfaat ilişkisinin kalmadığından bahisle işin esası hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verilmesinde hukuki isabet görülmemiştir⁵⁴. “... davacının menfaatinin ihlaline neden olan uyumsuzluk konusu işlemin idarece geri alınmadığı sürece hukuk alemindeki varlığını halen koruduğu ve davacı ile işlem arasındaki ilişki devam eden nitelik arzettiğinden, uyumsuzluk konusu işlemin tesis edildiği tarihte taşıdığı hukuki unsurlar yönünden incelenerek işin esası yönünden bir karar verilmesi ve

⁵¹ D5D, E. 86/1099, K. 88/1908, KT. 16.06.1988, DBB. Kararın eleştirisi için bkz. **Candan**, s. 112-113.

⁵² D5D, E. 87/3267, K. 88/2502, KT. 15.11.1988, DD, 1989, sy. 74-75, s. 319.

⁵³ D10D, E. 97/6341, K. 2000/1372, KT. 10.04.2000, DD, 2001, sy. 104, s. 550.

⁵⁴ D5D, E. 2005/1005, K. 2006/455, KT. 13.02.2006, DD, 2006, sy. 112, s. 180-181. **Aynı yönde bkz.** D5D, E. 95/2361, K. 96/1256, KT. 25.03.1996, **Topuz – Özkaya**, s. 80-82.

verilecek kararın türüne göre yargılama gideri ile vekalet ücretine hükmedilmesi gerekirken; İdare Mahkemesince, [davacının dava devam etmekte iken emekli olması nedeniyle] işbu davada verilecek kararın fiilen uygulanabilirliği kalmadığından bahisle dava hakkında karar verilmesine yer olmadığı yolunda verilen kararda hukuki isabet görülmemiştir⁵⁵.

2. AYİM Uygulaması

Doğmuş bir menfaate dayalı olarak iptal davası açılması noktasında AYİM içtihatları genellikle, bu menfaatin davanın açıldığı tarihte var olması, dava süresince devam etmesi ve nihayet davanın karara bağlandığı tarihte de mevcut bulunması gerektiği yönündedir. Dolayısıyla AYİM başlangıçta mevcut bulunan menfaatin davacıdan veya davacı dışından kaynaklanan nedenlerle olsun dava devam ederken ortadan kalkması halinde davayı reddetmektedir.

AYİM bu içtihadını, 1) Sadece manevi haz boyutlarında kalacak niteliğe bürünen alaka ve menfaatin yargılamanın devamına yeterli görülmeyeceği, 2) İptal davası sonunda verilecek yargı kararının sonuç doğurmayacak olması halinde böyle bir yargı kararı vermemenin daha doğru olacağı/uygulaması bitmiş bir idari işlemin iptal davası çerçevesinde yargı denetimine tabi tutularak davanın reddedilmesinin veya işlemin iptal edilmesinin bir hukuki yarar sağlamayacağı, 3) Davanın açıldığı tarihte mevcut olan menfaatin dava süresince devam etmesi gerektiğinin ve hatta davanın karara bağlandığı anda mevcut bulunmasının uygulama ve öğretide kabul gördüğü, 4) Ayrıntılı açıklama yapmadan güncel menfaat bağı kalmadığı gerekçelerine dayandırmaktadır.

1) AYİM yaklaşımının temelinde ilk olarak, sadece manevi haz boyutlarında kalacak niteliğe bürünen alaka ve menfaatin yargılamanın devamına yeterli görülmemesi düşüncesi yatmaktadır. Nitekim AYİM'e göre, "Bir idari işlemde dolayı iptal davası açılabilmesi için davacının 'kişisel', 'meşru' ve 'güncel' nitelikte bir menfaatinin varlığı gereklidir. Ayrıca iptal davalarında davacı ile iptalini istediği idari işlem arasındaki 'güncel' menfaat ilişkisinin dava sonuna kadar devam etmesi zorunlu bulunmaktadır. TSK'den muvazzaf hizmette bulunan bir subayın, herhangi bir yıla ait düşük veya yüksek olarak gerçekleşen sicil notu ve hakkındaki kanaat ile kendi arasında bir menfaat ilişkisi bulunduğu hususu ne kadar tartışma götürmez bir gerçek ise de Yüksek Askeri Şura kararıyla TSK'nden ilişkisi kesilen ve re'sen emekliye sevk edilen bir subayın muvazzaf döneminde aldığı sicil notu ile kendi arasında güncel bir menfaat ilişkisinin bulunmadığı hususu da şüphe götürmez diğer bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Davacının istemi 1994 yılı olumsuz sicili ve

⁵⁵ D2D, E. 2004/5494, K. 2006/4269, KT. 18.12.2006, DD, 2007, sy. 115, s. 136-137.

kanaatlerin iptali isteminden ibaret olup, davacı yargılama devam ettiği sırada, Yüksek Askeri Şura kararıyla, Türk Silahlı Kuvvetleri'nden ilişkisinin kesilmesiyle, eski bulunduğu statüden çıkarak, yeni bir statüye girmiş olduğundan, istemi gerçekleşse dahi, davacının artık sadece manevi haz boyutlarında kalacak niteliğe bürünen alaka ve menfaati yargılamanın devamına yeterli görülmeyecektir. Bu nedenle, davacının iptalini istediği dava konusu sicil iptalinin esastan incelenmesine lüzum görülmemiştir⁵⁶.

Ancak *AYİM*'in bu içtihadına katılmak mümkün değildir. Çünkü iptal davasının konusu manevi bir menfaat de olabilir.

2) *AYİM* yaklaşımının temelinde ikinci olarak, iptal davası sonunda verilecek yargı kararının sonuç doğurmayacak olması halinde böyle bir yargı kararını hiç vermemenin daha doğru olacağı/uygulanması bitmiş bir idari işlemin iptal davası çerçevesinde yargı denetimine tabi tutularak davanın reddedilmesinin veya işlemin iptal edilmesinin bir hukuki yarar sağlamayacağı düşüncesi yatmaktadır. Nitekim *AYİM*'e göre, "Davanın sonuçlanmasından önce davacının bir başka görev yerine KKK.lığına atandırılması maddi gerçeği karşısında konunun öncelikle 'ehliyet' açısından incelenmesi zorunlu bulunmaktadır: / Bilindiği üzere, iptal davası açısından davacıda bulunması gereken ve iptal davasına özgü olan koşul 'menfaat' koşuludur. İptali istenen işlemin, davacının hukuken korunmaya layık, güncel bir menfaatini ihlal etmiş olması ve işlemin iptalinde davacının yararının bulunması gereklidir. / 1602 sayılı Kanununun 21 nci maddesinden de anlaşılacağı üzere, idari kararlara karşı herkes yargı yoluna gidemez. Ancak, bu karardan doğrudan doğruya menfaati haleldar olanlar dava açabilirler. Uygulama ve öğretide, menfaatin davanın açıldığı tarihte mevcut olmasının yeterli olmadığı, bu menfaatin dava süresince

⁵⁶ AYİM1D, E. 94/998, K. 95/322, KT. 14.03.1995, AYİMD, 1996, sy. 10, s. 259. **Kararda yer alan karşı oy şu şekildedir:** "3) Çoğunluk görüşünde davacının sicil iptal davasının görülmesinde maddi değil, manevi menfaati olduğu kabul edilmektedir. Bilindiği üzere menfaat ögesi hem maddi, hem de manevi zararları tazmine yönelik bir ögedir. O halde sırf bu yönüyle bile (çoğunluğun kabulüyle bile) davada menfaat ögesi halen devam etmektedir. 4) Kaldığı davacının 1994 yılı sicilinin iptal edilmesinde 'maddi menfaat'inin dahi devam etmekte olduğu aşıkardır. Davacının Silahlı Kuvvetlerden ayrıldıktan sonra sivil kamu kurum ve kuruluşlarında ya da özel sektörde görev alması halinde Silahlı Kuvvetlerden sicil durumu sorulacaktır. Olumsuz bir 'teskiye' davacının tüm 'geleceğini' 'ipotek' altına alabilir. İş bulması, çoluk çocuğunu geçindirme olasılığını engelleyebilir. O halde davacının davasının 'esas'tan görüşülüp haklı ise işlemin (sicilin) iptali haksız ise davasının reddine karar verilmesi gerekirdi". s. 260. Aynı yönde bkz. AYİM1D, E. 90/965, K. 91/1363, KT. 21.05.1991, AYİMD, c. 1, 1993, sy. 7, s. 90-91.

devam etmesi gerektiği ve hatta davanın karara bağlandığı anda dahi bu menfaat ilişkisinin devam etmesi koşulunun aranması gerektiği genel kabul görmüştür. Diğer bir deyişle menfaat ilişkisinin ‘meşru’ ve ‘kişisel’ olması yanında ‘güncel’ olması da şarttır. Bu görüşün temelinde, iptal davası sonunda verilecek yargı kararının sonuç yaratmayacak olması halinde, böyle bir yargı kararının hiç verilmemesinin daha doğru olacağı düşüncesi yatmaktadır. Gerçekten, yargı kararları uygulanmak için verilir ve uygulanmak suretiyle de taraflar arasındaki uyuşmazlığı ortadan kaldırırlar. Uygulanabilme olanağı bulunmayan yargı kararı vermenin hiçbir anlamı olamayacağı şüphesizdir. Çünkü, iptal davalarının konusu artık uygulanmayan işlemler değil; uygulanmakta olan ve hukuki sonuçlar doğurmaya devam eden idari işlemlerdir. Uygulanması bitmiş bir idari işlemin iptal davası çerçevesinde yargı denetimine tabi tutularak davanın reddedilmesinin veya işlemin iptal edilmesinin bir hukuki yarar sağlayacağı söylenemez. / Davacının açtığı davada da durum budur: Davacının davasını açtığı 29.11.1995 tarihinde davada menfaat ilişkisinin bulunduğu hatta dava devam ederken KKK.lığınca Hrt. Gn. K.lığı dışındaki bir kadroya atandırıldığı 20.4.1996 tarihine kadar güncel menfaat ilişkisinin devam ettiğinde kuşku yoktur. Ne var ki, KKK.lığın yeni işlemi ile davacı bir başka göreve atandırıldığından; dava konusu Hrt. Gn. K.lığı bünyesindeki Hrt. Gn. K. Lığı tasarrufu ile yapılan görevlendirmenin (atamanın), halen yürürlükte bulunan ve hukuki sonuçlarını devam ettiren bir idari işlem olma niteliği ortadan kalkmış bulunmaktadır. Bu nedenle de artık davaya iptal davası olarak devam edilmesi, geçmişte kalan işlemin denetimi değil; ileride tesisi muhtemel işlemin nasıl olması gerektiğine yargı organınca işaret edilmesi anlamına gelecektir ki bunun da anlamı idari işlem niteliğinde yargı kararı vermektir ve gerek Anayasanın 125 nci maddesi, gerekse 1602 sayılı Kanunun 21 nci maddesi bu hususu açıkça yasaklamaktadır. / Şu halde, idari yargının özelliği ve iptal davasının niteliği açısından; karar tarihinden önce davacının iptali istenen işlemle olan güncel menfaat ilişkisinin kesilmesi karşısında, artık bu işlemin iptal davasına konu olamayacağını kabul etmek gerekli bulunmaktadır. Dava, iptal davası biçiminde açıldığı için, güncel menfaat ilişkisinin kesilmesi karşısında ehliyet yönünden redle sonuçlanacak olmakla beraber; davacının 1602 sayılı Kanunun 42 nci maddesi gereğince bu konuda bir tam yargı davası açması halinde, hukuki problemin bir yargısal kararla çözümleneceği kuşkusuzdur. / Açıklanan nedenlerle; davanın ehliyet yönünden reddine (karar verilmiştir)⁵⁷.

⁵⁷ AYİM1D, E. 95/1237, K. 96/465, KT. 14.05.1996, AYİMD, 1997, sy. 11, s. 238-239. Aynı yönde bkz. AYİM2D, E. 95/306, K. 96/427, KT. 10.04.1996, AYİMD, 1997, sy. 11, s. 240-241; AYİM1D, E. 96/919, K. 97/639, KT. 30.09.1997, AYİMD, 1998, sy. 12, s. 68-69; AYİM1D, E. 96/184, K. 96/902, KT. 05.11.1996, AYİMD, 1998, sy. 12, s. 66-67; AYİM1D, E. 2000/715, K.

2000/1025, KT. 31.10.2000, AYİMD, 2001, sy. 15, s. 126-127; AYİMDK, E. 2000/51, K. 2001/46, KT. 05.04.2001, AYİMD, 2001, sy. 16, s. 110. **Kararda yer alan karşı oylar şu şekildedir:** “Davacı, kendi isteği ile emekliye ayrılmış ise de bu duruma dayanılarak adı geçenin, davanın görülmekte olduğu sırada dava konusu işlemin iptaliyle menfaat ilişkisinin kalmadığından bahsedilemeyeceği, davacının hukuki menfaatinin devam ettiği kanaatinde olduğumuzdan uyuşmazlığın esası hakkında bir karar verilmesi gerekir...”. s. 110 “2. ... davacı hakkında verilmiş bulunan disiplin cezası özlük dosyasında durmaya ve davacının hukuki menfaatini ihlal etmeye devam etmektedir. ... 3. Davalı idare ile olan ‘uyuşmazlık’ sona erdirilmiş, örneğin davanın idarece ‘ kabul’ü yahut davacı tarafından davadan ‘feragat’i de söz konusu değildir. O nedenle davacının davadaki ‘güncel’ menfaati devam etmektedir. 4. Davanın ‘esas’ı hakkında bu nedenle bir karar verilmemesi davacının ‘adil yargılanma hakkı’ ‘adalete-mahkemeye ulaşma hakkı’ ... müessesesinden yararlanmasına da engel olmuştur. ... 5. ... yargılama giderlerinin davacı üzerinde bırakılması ‘gerekçesiz’ kalmıştır. Halbuki Anayasanın 141 nci maddesi 3 ncü fıkrası, mahkeme kararlarının ‘gerekçeli’ yazılmasını zorunlu kılmaktadır. ... 6. ... gerek 1602 sayılı Yasada, gerek 2577 sayılı Yasada idari bir davanın açılması sırasına ya da kararın verileceği aşamada ‘uygulanabilme’ yeteneğinin olacağına ilişkin herhangi bir koşul öngörülmemiştir. ...[iptal kararı üzerine] idari işlemin geri alınması işleminin yapılmasında davacının ‘emekli’ ya da ‘görevde’ olması arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Davacının bu davayı açmaktaki ‘hukuki menfaat’i, emekli olsa da, berdevamdır. 7. ... kınama cezasının haksız ve yersiz verildiği inancı içinde olan bir kişinin bu cezanın ‘iptal’i ya da ‘yok hükmünde’ olduğunu tespit ettirip karara bağlatmakta ‘hukuki menfaat’i maddeten ve manen devam etmektedir. Davacı bu davadan ‘feragat’ etmediğine göre artık onun yerine geçip bir nevi ‘feragat’ varmış gibi ‘esas’a ilişkin bir karar vermemek usul ve kanuna aykırıdır. ... 8. ... [bu şekilde] karar vermek 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun 42 nci maddesi hükmüyle de bağdaşmamaktadır. ... Davacı, iptal davası olumlu sonuçlanır ve işlem iptal edilecek olursa, daha sonra açacağı tam yargı (tazminat) davasının ögelerinden biri olan ‘hukuka aykırılık’ ögesini mahkeme kararıyla tespit ve tescil ettirmiş olmanın rahatlığı içinde olacaktır”. s. 111-113; AYİM1D, E. 2002/232, K. 2002/1098, KT. 09.07.2002, AYİMD, c. 2, sy. 18, 2003, s. 896-900; AYİM3D, E. 2003/266, K. 2004/885, KT. 27.05.2004, AYİMD, c. 1, 2005, sy. 20, s. 109-110; AYİM1D, E. 2004/745, K. 2004/129, KT. 01.02.2005, AYİMD, c. 1, 2005, sy. 20, s. 111-112. Kararda yer alan karşı oy şu şekildedir: “... Menfaat ilişkisinin, hangi sınırlar içinde ve ne zaman aranacağı konusunda yasal bir ölçüt söz konusu değildir. ... İptal davasında, menfaat ilişkisinin sadece maddi ve ekonomik bir alana indirgenmesi, bu indirgeme sonucu ilişkisinin somut karşılığının dava açma tarihi dışında, yargılama süresince ve karar anında aranması, iptal davasının hukuk düzenininin

Ancak *AYİM*'in bu içtihadına katılmak mümkün değildir. Çünkü *AYİM* uygulanabilme imkanı olmayacak bir iptal kararını vermemenin daha doğru olacağı yönündeki içtihadını esas inceleme sonunda işlemin iptal edilme ihtimaline dayandırmaktadır. Oysa henüz ilk inceleme aşamasında denetim gerçekleştiren mahkemenin farazi olarak esas inceleme aşamasına geçmesi ve yine farazi olarak iptal kararı vermesi yargılama tekniği açısından kabul edilemez. Diğer taraftan iptal davalarında mahkemenin yapması gereken idari işlemin hukuka uygun olup olmadığını denetlemek ve buna göre bir karar vermektir. Yoksa vermiş olduğu kararın uygulanabilme imkanı bulunup bulunmadığı mahkemenin bir sorunu değildir. Mahkemeler, davacının gelecekteki menfaatlerini korumak ve idarelerin bir daha hukuka aykırı kararlar vermesini önlemek açısından da davanın açıldığı tarihte mevcut bulunan bir menfaati davanın devamı açısından yeterli kabul etmelidir. Yine özellikle davacı dışından kaynaklanan nedenlerle güncel menfaat ilişkisinin sona erdiği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmesi halinde yargılama masraflarının davacı üzerinde bırakılması ayrı bir sorun oluşturmaktadır. Ayrıca davacının iptal davasından sonra uğradığı zarar nedeniyle tam yargı davası açması noktasında da belirsizlik ve karışıklıklar ortaya çıkacaktır. Ancak *AYİM* bu son argümanı şu gerekçe ile kabul etmemektedir: “Davacı her ne kadar bu iptal davasının ileride açabileceği tam yargı davasına temel teşkil etmesi nedeniyle konusuz bulunmadığını, belirterek menfaat ilişkisinin varlığının devam ettiğini ifade etmiş ise de, bu görüşe iştirak edilmemiştir. Zira ileride açılacak başka bir davaya temel teşkil etmek hususu şu anda görülen davada menfaatin bulunduğunu göstermez. Davacı eğer 2000 yılı sicil işlemi nedeni ile daha sonra bir tam yargı davası açar ise, tazminata müstehak olup olmadığının tespiti için sicil işleminin hukuka uygun olup olmadığı araştırılarak sonucuna göre karar verilecektir. Bu nedenle re’sen emekli edilmiş olan davacının sicilinin iptal edilmesi sonradan açacağı tam yargı davasının görülmesi için zorunlu ve lüzumlu değildir. Netice itibariyle davacının, 2000 yılı sicilinin iptali hususunda güncel bir menfaati yoktur”⁵⁸.

3) *AYİM* yaklaşımının temelinde üçüncü olarak, davanın açıldığı tarihte mevcut olan menfaatin dava süresince devam etmesi gerektiğinin ve hatta

korunmasına ve kamu yararının sağlanmasına yönelik objektif bir dava olma özelliğini ve hukuk devleti ilkesini gerçekleştirme potansiyelini dışlamak demektir”. s. 112-113; *AYİM1D*, E. 2003/1301, K. 2004/903, KT. 14.09.2004, *AYİMD*, c. 1, 2005, sy. 20, s. 116-117; *AYİM1D*, E. 88/362, K. 89/101, KT. 21.03.1989, *AYİMD*, c. 1, 1993, sy. 7, s. 87-90.

⁵⁸ *AYİM1D*, E. 2000/664, K. 2000/1109, KT. 14.11.2000, *AYİMD*, 2001, sy. 15, s. 125. **Aynı yönde bkz.** *AYİM1D*, E. 88/362, K. 89/101, KT. 21.03.1989, *AYİMD*, c. 1, 1993, sy. 7, s. 90.

davanın karara bağlandığı anda dahi mevcut bulunmasının uygulama ve öğretilde kabul gördüğü düşüncesi yatmaktadır⁵⁹.

Ancak *AYİM* in bu içtihadına da katılmak mümkün değildir. Çünkü *AYİM* in bu içtihadı uygulama ve öğretilde genel kabul görmüş değildir. Özellikle öğretilde davanın açıldığı tarihte mevcut olan menfaati davanın devamı için yeterli sayan hayli görüş mevcuttur.

4) Nihayet son olarak *AYİM* yaklaşımının temelinde, kararlarda ayrıntılı bir açıklama yapılmaksızın, aktüel menfaat bağı kalmadığı düşüncesi yatmaktadır⁶⁰.

⁵⁹ AYİMDK, E. 98/92, K. 98/83, KT. 09.07.1998, AYİMD, 2000, sy. 13, s. 121-122. Aynı yönde bkz. AYİMDK, E. 94/37, K. 94/228, KT. 24.11.1994, AYİMD, 1995, sy. 9, s. 70-71; AYİM2D, E. 93/74, K. 93/67, KT. 10.02.1993, AYİMD, 1994, sy. 8, s. 426-428; AYİM1D, E. 90/965, K. 91/1363, KT. 21.05.1991, AYİMD, c. 1, 1993, sy. 7, s. 90-91.

⁶⁰ AYİMDK, E. 2004/186, K. 2005/40, KT. 22.04.2005, AYİMD, 2006, sy. 21, s. 118-120. Aynı yönde bkz. AYİM1D, E. 2006/691, K. 2006/1024, KT. 05.12.2006, AYİMD, c. 1, 2007, sy. 22, s. 113-114. Kararda yer alan karşı oy şu şekildedir: "... Menfaat ilişkisinin, hangi sınırlar içinde ve ne zaman aranacağı konusunda yasal bir ölçüt söz konusu değildir. ... İptal davasında, menfaat ilişkisinin sadece maddi ve ekonomik bir alana indirgenmesi, bu indirgeme sonucu ilişkinin somut karşılığının dava açma tarihi dışında, yargılama süresince ve karar anında aranması, iptal davasının hukuk düzeninin korunmasına ve kamu yararının sağlanmasına yönelik objektif bir dava olma özelliğini ve hukuk devleti ilkesini gerçekleştirme potansiyelini dışlamak demektir". s. 115-116; AYİM1D, E. 2007/806, K. 2007/1138, AYİMD, c. 1, 2008, sy. 23, s.; AYİM1D, E. 77/203, K. 80/784, KT. 18.03.1980, AYİMKD, c. 1, 1983, sy. 2-5, s. 33-34; AYİM1D, E. 79/1906, K. 80/824, KT. 24.04.1980, AYİMKD, c. 1, 1983, sy. 2-5, s. 37; AYİM1D, E. 80/202, K. 80/990, KT. 08.10.1980, AYİMKD, c. 1, 1983, sy. 2-5, s. 46; AYİM1D, E. 80/96, K. 80/988, KT. 07.10.1980, AYİMKD, c. 1, 1983, sy. 2-5, s. 46-47; AYİM1D, E. 80/462, K. 81/298, KT. 03.02.1981, AYİMKD, c. 1, 1983, sy. 2-5, s. 49-50; AYİM2D, E. 80/125, K. 80/98, KT. 16.04.1980, AYİMKD, c. 1, 1983, sy. 2-5, s. 200. Kararda yer alan karşı oy şu şekildedir: "İptal davasında menfaat ilişkisinin dava açıldığı tarihte mevcut olması yeterlidir. Dava açıldığı zaman mevcut olduğu saptanan menfaatin dava karara bağlanıncaya kadar devam etmesi dava ön koşulu sayılamaz. Ve bu koşulun yokluğu davanın reddi nedeni olamaz. Bu davada ise davacının dava açıldığı anda menfaat ilişkisi mevcut olmasına rağmen karar aşamasında menfaat ilişkisi sona ermiştir. / Bu itibarla bu noktadan davanın reddedilmesi ve esasa girilmesi gerektiği kanaatiyle çoğunluk kararına karşıyım"; AYİM2D, E. 79/432, K. 80/486, KT. 23.09.1980, AYİMKD, c. 1, 1983, sy. 2-5, s. 215; AYİM1D, E. 84/39, K. 84/12, KT.

AYİM'in doğmuş menfaatlerde menfaatin aktüelliği konusundaki genel kabulüne uymayan az sayıda kararı da bulunmaktadır. Örneğin sicil işleminin ve birinci dereceye yükseltilmeme işleminin iptali istemiyle dava açtıktan sonra emekli olan davacıyla dava konusu işlemler arasında aktüel menfaat ilişkisinin bulunup bulunmadığı konusunda *AYİM*, davanın sadece belli yıllardaki sicillerin iptaline yönelik olmadığı, bu sicillerle birlikte birinci dereceye yükseltilmeme konusunun da dava edildiği, sicillerin iptal edilmesi halinde davacının emeklilikteki durumunu da içine alan bir değişikliğe muhatap olabileceği düşüncesiyle aktüel menfaat ilişkisinin devam ettiğine karar vermiştir⁶¹. Yine Deniz Kuvvetleri Komutanlığında komodor olarak görev yaparken emrindeki gemilerden birisinin kaza yapması nedeniyle yapılan idari soruşturma gerekçe gösterilerek başka bir göreve atanmış davacının, bu atama işleminin iptali için dava açmasından sonra başka bir göreve atanması üzerine *AYİM*, davacının kurmay subay olmasını, ileride terfi etmesinde bu kaza ve soruşturma nedeniyle

10.01.1984, AYİMKD, c. 2, 1985, sy. 6, s. 8-9; AYİM1D, E. 84/20, K. 84/34, KT. 21.02.1984, AYİMKD, c. 2, 1985, sy. 6, s. 131-132; AYİM3D, E. 2005/15, K. 2005/649, KT. 05.05.2005, Yaman, s. 274; AYİM1D, E. 2001/939, K. 2002/191, KT. 29.01.2002, Açıklamalı – İçtihatlı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, s. 288-289; AYİM1D, E. 2001/12, K. 2001/953, KT. 18.09.2001, Açıklamalı – İçtihatlı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, s. 289; AYİM1D, E. 2000/218, K. 2000/788, KT. 12.09.2000, Açıklamalı – İçtihatlı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, s. 291; AYİM1D, E. 99/603, K. 2000/707, KT. 27.06.2000, Açıklamalı – İçtihatlı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, s. 292; AYİM1D, E. 99/602, K. 2000/66, KT. 18.01.2000, Açıklamalı – İçtihatlı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, s. 292; AYİM1D, E. 98/467, K. 98/1083, KT. 15.12.1998, Açıklamalı – İçtihatlı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, s. 293; AYİM1D, E. 97/360, K. 98/46, KT. 20.01.1998, Açıklamalı – İçtihatlı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, s. 293; AYİM2D, E. 97/966, K. 98/399, KT. 20.05.1998, Açıklamalı – İçtihatlı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, s. 294; AYİM1D, E. 98/603, K. 99/33, KT. 12.01.1999, Açıklamalı – İçtihatlı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, s. 294; AYİM2D, E. 97/29, K. 97/536, KT. 04.06.1997, Açıklamalı – İçtihatlı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, s. 294; AYİM1D, E. 96/685, K. 97/4, KT. 07.01.1997, Açıklamalı – İçtihatlı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, s. 294; AYİM1D, E. 96/268, K. 96/1048, KT. 03.12.1996, Açıklamalı – İçtihatlı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, s. 295; AYİM2D, E. 95/235, K. 96/459, KT. 29.05.1996, Açıklamalı – İçtihatlı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, s. 295.

⁶¹ AYİM1D, E. 94/1327, K. 95/826, KT. 19.09.1995, AYİMD, sy. 10, 1996, s. 841-843. **Benzer yönde bkz.** AYİM1D, E. 2008/46, K. 2008/199, KT. 19.02.2008, KY.

tesis edilen atama işleminin onu olumsuz yönde etkileyeceğini, bu olumsuz sonuçların ortadan kaldırılması bakımından dava konusu işlem ile davacı arasında aktüel menfaat ilişkisinin varlığını kabul etmiş ve davayı esastan inceleyerek atama işlemini iptal etmiştir⁶².

SONUÇ

İdari işlemlerin hukuka aykırı olduklarından dolayı idari mahkemelerde iptal davası açılabilmesi için idari işlemin ilgisinin menfaatinin ihlal etmesi gerektiği İYUK'nun aradığı bir zorunluluktur. Buradaki menfaat ihlalinin kişisel, meşru ve aktüel olması gerektiği ise doktrin ve yargı içtihatları ile ortaya konmuştur.

İptal davalarında aktüel menfaat şartı konusunda bazı tespit, değerlendirme ve önerilerimiz şunlardır:

1) Henüz doğmamış bir menfaat için iptal davası açılmamalıdır. Bununla birlikte iptal davası açıldığı tarihte henüz doğmuş bir menfaat bulunmamasına karşılık, davanın esas bakımından karara bağlanmasından önce menfaat ihlali gerçekleşmişse menfaat aktüel sayılmalıdır. *Danıştay* ve *AYİM* içtihatları, ileride doğması muhtemel bir menfaat ilişkisine dayanarak dava açılmayacağı yönündedir.

2) Menfaatin davanın açıldığı tarihte bulunması yeterli kabul edilmelidir. Dava açıldığı tarihte mevcut olan menfaatin dava süresince devam etmesi gerekmez. Çünkü objektif nitelikte olan iptal davalarında amaç, idarenin hukuka aykırı işlemlerini ortadan kaldırmak suretiyle hukuk düzenini korumaktır. Aksi takdirde bir idari işleme karşı iptal davası açılması üzerine özellikle idare tarafından yeni işlemler tesis edilmek suretiyle yargısal denetim engellenebilir. Ayrıca dava açılmasından sonra aktüel menfaat ilişkisinin ortadan kalkması, idarenin hukuka aykırı işlemlerini ortadan kaldırmamaktadır. Bu itibarla bir idari işleme karşı iptal davası açılabilmesi için, bu işlemin, davacının davasını açtığı tarihte mevcut menfaatinin ihlal etmiş olması yeterli sayılmalıdır. *Danıştay* ve *AYİM* içtihatları ise genellikle, menfaatin davanın açıldığı tarihte var olması, dava süresince devam etmesi ve nihayet davanın karara bağlandığı tarihte de mevcut bulunması gerektiği yönündedir. Bu noktada, mevcut kararlardan hareketle *AYİM* uygulamasının *Danıştay*'dan daha katı olduğu söylenebilir.

3) Menfaatin aktüelliği konusunda doktrin ve yazarların görüşleri ve yargı içtihatları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu konuda özellikle *Danıştay* içtihatlarında da bir istikrar olmadığı göze çarpmaktadır.

⁶² AYİM1D, E. 96/807, K. 97/565, KT. 16.09.1997, AYİMD, 1998, sy. 12, s. 202-211.

4) Aktüel menfaat bağı kalmadığı gerekçesiyle dava reddedilirken mahkemelerin bir kısmı “ehliyetten davanın reddine” bir kısmı ise “konusu kalmayan davanın esası hakkında bir karar verilmesine yer olmadığına” karar vermektedir. Böyle bir durumda İYUK ve AYİMK uyarınca ehliyetten davanın reddine karar vermek daha isabetli olacaktır.

KAYNAKLAR

- Açıklamalı – İçtihatlı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu**, Kitap 1, Ankara 2004.
- Alan**, Nuri, İptal Davalarının Ön ve Esastan Kabul Şartları, DD, y. 13, sy. 50-51, 1983.
- Azrak**, A. Ülkü, İptal Davalarının Objektif Niteliği, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000, 12-16 Ocak 2000 Ankara, c. 1.
- Azrak**, Ali Ülkü, İptal Davalarının Objektif Niteliği Üzerine Düşünceler, in Onar Armağanı, İstanbul 1977.
- Candan**, Turgut, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara 2005.
- Çelikkol**, Hüseyin, İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet, İzmir Barosu Dergisi, sy. 3, Temmuz 1984.
- Dinçer**, Güven – **Çırakman**, Erol, **Necipoglu**, Nejat, Danıştay Kararları, 1967-1968-1969, İkinci Kitap, Ankara 1969.
- Eroğlu**, Hamza, İdare Hukuku, Ankara 1985.
- Gökbalp**, Ali Sıtkı, İptal Davaları, in Yüzyıl Boyunca Danıştay, Ankara 1986.
- Gözübüyük**, A. Şeref – **Dinçer**, Güven, İdari Yargılama Usulü, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2001.
- Gözübüyük**, A. Şeref – **Tan**, Turgut, İdare Hukuku, c. 2, İdari Yargılama Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2006.
- İkinciogulları**, Füzulan, Dava Açma Ehliyeti, İdare Hukuku ve İdari Yargı İle İlgili İncelemeler I, Ankara 1976.
- Kalabalık**, Halil, İdari Yargılama Usulü Hukuku, Değişim Yayınları, Sakarya 2006.
- Karatepe**, Şükrü, İdare Hukuku, İzmir 1995.
- Karavelioğlu**, Celal, İdari Yargılama Usulü Kanunu, c. 1, 2006.
- Nedjati**, Zaim M. – **Trice**, J. E. – **Dashwood**, A. A., English and Continental Systems of Administrative Law, North – Holland Publishing Company, Amsterdam – New York – Oxford 1978.
- Onar**, Sıddık Sami, İdare Hukukunun Umumi Esasları, c. 3, İstanbul 1966.
- Özay**, İl Han, Kendine Özgü Bir “Hukuk Devleti”, in I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, Birinci Kitap, İdari Yargı, 1-4 Mayıs 1990, Ankara 1991.
- Özdek**, E. Yasemin, İptal Davasında Menfaat Koşulu, AİD, c. 24, sy. 1, Mart 1991.
- Özyörük**, Mukbil, İdari Yargı Ders Notları, Ankara 1977.

- Sarıca**, Ragıp, İdari Kaza, c. 1, İdari Davalar, İstanbul 1949.
- Topuz**, İbrahim – **Özkaya**, Kadir, İdari Yargılama Usulü Kanunu, Ankara 2002.
- Yaman**, Murat, Açıklamalı – İçtihatlı – Dilekçe Örnekli Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, Ankara 2006.
- Yenice**, Kazım – **Esin**, Yüksel, Açıklamalı-İçtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü, Ankara 1983.
- Yıldırım**, Turan, İdari Yargı Ders Notları, İstanbul 2003.
- Zabunoğlu**, Yahya K., İdari Yargı Hukuku Dersleri, Ankara 1982.